

Sygn. akt I NSNc 543/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maria Szczepaniec (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Leszek Bosek

Agata Pawlak (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa R. [...] Spółki z o.o. z siedzibą w W.

przeciwko K. B.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych w dniu 30 marca 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy w B. w dniu 23 marca 2016 r., sygn. I Nc [...]:

- 1. uchyla w całości zaskarżony nakaz zapłaty i przekazuje sprawę Sądowi Rejonowemu w Z. do ponownego rozpoznania.**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania przed Sądem Najwyższym.**

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w B. nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z 23 marca 2016 r., sygn. akt I Nc (...), nakazał pozwanemu K. B., aby zapłacił na rzecz

powoda R. Spółki z o.o. S.K.A. z siedzibą w W. kwotę 11 000 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 28 stycznia 2016 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 3 755,00 zł tytułem zwrotu kosztów procesu, w tym kwotę 3 600,00 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego, w terminie dwóch tygodni od dnia doręczenia nakazu albo wniośł w tym terminie zarzuty.

W uzasadnieniu orzeczenia wskazano, że pozwem z dnia 28 stycznia 2016 r. powodowa spółka wniosła o orzeczenie nakazem zapłaty wydanym w postępowaniu nakazowym, że pozwany ma zapłacić na rzecz powoda kwotę 11 000 zł z weksla wraz z odsetkami w wysokości ustawowej od dnia złożenia pozwu do dnia zapłaty oraz o zasądzenie kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa według norm przepisanych. Do pozwu dołączony został weksel podpisany przez pozwanego, wystawiony na kwotę 40 000 zł z terminem płatności na 12 maja 2015 r. Właściwość sądu pełnomocnik powoda uzasadnił powołując się na art. 37¹ k.p.c., zgodnie z którym powództwo przeciwko zobowiązanemu z weksla lub czeku można wytoczyć przed sąd miejsca płatności.

W ocenie sądu rejonowego weksel przedstawiony przez powoda spełniał wymogi formalne wskazane w ustawie z dnia 28 kwietnia 1936 r. prawo wekslowe, a jego prawdziwość i treść nie nasuwały wątpliwości. Istnienie zobowiązania zdaniem sądu zostało wykazane przez przedstawienie weksla. W ocenie sądu zastrzeżeń nie budziła też legitymacja czynna powoda, gdyż wynikała bezpośrednio z weksla. Sąd rozpoznający sprawę uznał się właściwym na podstawie art. 37¹ k.p.c.

Z tych wszystkich względów, stosownie do art. 485 § 2 k.p.c. sąd wydał nakaz zapłaty w postępowaniu nakazowym. Orzeczenie o kosztach zapadło na podstawie art. 98 k.p.c.

Nakaz zapłaty doręczono K. B. 27 maja 2016 r. Wobec niewniesienia zarzutów orzeczenie to uprawomocniło się z dniem 11 czerwca 2016 r.

Prokurator Generalny skargą nadzwyczajną z dnia 4 marca 2021 r. (data stempla pocztowego), z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, zaskarżył w całości nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w B. w

dniu 23 marca 2016 r. w sprawie I Nc (...). Zaskarżonemu orzeczeniu Prokurator Generalny, zarzucił:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 30 i art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997 r., Nr 78, poz. 486 ze zm.; dalej: Konstytucja RP), takich jak godność człowieka i ochrona konsumenta, jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi przez orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla, wierzytelności wynikającej z zawartej przez K. B. z powódką „umowy opcji nabycia akcji”, bez zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru zapisów umowy, z którego wynikało zobowiązanie;
2. naruszenie w sposób rażący prawa materialnego, tj.:
 1. art. 385³ pkt 23 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., poprzez niezastosowanie przepisu o niedozwolonych postanowieniach umownych do „umowy opcji nabycia akcji”, będącej źródłem zgłoszonego roszczenia w sytuacji, gdy zawarta w umowie opcji nabycia akcji klauzula w zakresie swobody powódki w wypełnieniu weksla *in blanco* (art. 6 ust. 4 umowy), obejmującej określenie miejsca płatności weksla, które następnie wpływa na właściwość miejscową sądu, jest niedozwolona w rozumieniu art. 385³ pkt 23 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 i 3 k.c., albowiem nie została uzgodniona indywidualnie i jest sprzeczna z dobrymi obyczajami, przez co rażąco narusza interesy pozwanego jako konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c., skoro narzuca rozpoznanie sprawy przez sąd, który według ustawy nie jest właściwy miejscowo, co powoduje, że klauzula ta jest bezskuteczna i w konsekwencji nie było dopuszczalne rozpoznanie sprawy przez Sąd Rejonowy w B. jako niewłaściwy miejscowo i zachodziły podstawy do przekazania sprawy sądowi właściwemu na zasadzie art. 200 § 1 k.p.c. według kryterium z art. 27 § 1 k.p.c.;
 2. art. 385³ pkt 16 i 17 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., poprzez niezastosowanie przepisu o niedozwolonych postanowieniach umownych do „umowy opcji nabycia akcji” zawartej przez pozwanego jako

konsumenta w rozumieniu art. 22¹ k.c. i zasądzenie na rzecz powódki dochodzonej należności, obejmującej karę umowną za niewykonanie zobowiązania w sytuacji, gdy klauzula zawarta w art. 6 ust. 3 łączącej strony „umowy opcji nabycia akcji” z dnia 9 września 2013 r., przewidująca prawo powodowej spółki do żądania kary umownej w wysokości pięćdziesięciokrotności „Ceny Akcji”, czyli dokonanego na rzecz pozwanego świadczenia, stanowi niedozwoloną klauzulę umowną w stosunkach konsumenckich, które czyni niedopuszczalnym orzeczenie zastrzeżonej kary umownej ze względu na bezskuteczność tego zastrzeżenia;

3. art. 484 § 2 k.c. w zw. z art. 483 § 1 k.c. i art. 484 § 1 k.c., poprzez zasądzenie na rzecz powódki dochodzonej należności w postaci kary umownej za niewykonanie zobowiązania, w sytuacji gdy zawarta w art. 6 ust. 3 łączącej strony „umowy opcji nabycia akcji” z 9 września 2013 r. klauzula przewidująca prawo powodowej spółki do żądania kary umownej w wysokości pięćdziesięciokrotności dokonanego na rzecz pozwanego świadczenia tytułem „Ceny Akcji” jest rażąco wygórowana i pozostaje bez jakiegokolwiek związku z godnym ochrony interesem powódki, a w szczególności z wysokością rzeczywistej szkody po stronie nabywcy opcji akcji, która to szkoda usprawiedliwiałaby miarkowanie wysokości kary umownej, a której to szkody, jej wysokości i kalkulacji powódka nie wykazała.

W oparciu o tak skonstruowane zarzuty Prokurator Generalny wniósł o uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w B. z pozostawieniem temu Sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W odpowiedzi na skargę nadzwyczajną z dnia 1 kwietnia 2021 r., R. Spółka z o.o. z siedzibą w W., zastępowana przez profesjonalnego pełnomocnika, wniosła o oddalenie skargi nadzwyczajnej oraz wzajemne zniesienie kosztów procesu w postępowaniu ze skargi nadzwyczajnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna zasługuje na uwzględnienie, choć nie wszystkie podniesione przez skarżącego zarzuty są zasadne.

Zgodnie z art. 89 § 1 u.SN jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, od prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego lub sądu wojkowego kończącego postępowanie w sprawie może być wniesiona skarga nadzwyczajna, o ile: orzeczenie narusza zasady lub wolności i prawa człowieka i obywatela określone w Konstytucji, lub orzeczenie w sposób rażący narusza prawo przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie, lub zachodzi oczywista sprzeczność istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, a orzeczenie nie może być uchylone lub zmienione w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia.

Skarga nadzwyczajna stanowi instytucję prawną zaliczaną do nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Ustawodawca przyjął, że celem skargi nadzwyczajnej jest eliminowanie z obrotu prawnego wadliwych orzeczeń sądowych, które nie spełniają podstawowych standardów, w szczególności zostały wydane w oparciu o nieprawidłowo zrekonstruowane normy prawne lub ustalenia sądu są sprzeczne z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, nawet w przypadku, gdy są już prawomocne (uzasadnienie projektu ustawy z 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, druk sejmowy VIII kadencji nr 2003).

Orzekanie w ramach skargi nadzwyczajnej ma jednak charakter wyjątkowy, bowiem możliwość skorygowania prawomocnych orzeczeń uzasadniana jest takim stopniem ich wadliwości, którego nie da się pogodzić z podstawowymi zasadami demokratycznego państwa prawnego, czyniąc je przez to elementarnie niesprawiedliwymi.

Na podmiocie wnoszącym skargę nadzwyczajną spoczywa w pierwszej kolejności powinność wykazania zaistnienia w danej sprawie przynajmniej jednego z uchybień wymienionych w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN. Zaistnienie tego rodzaju uchybienia potwierdza wadliwość zaskarżonego orzeczenia, rodząc jednocześnie obowiązek zbadania, czy wadliwość ta powinna być usunięta ze względu na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Samo zatem

zaistnienie przesłanki szczególnej wskazanej w art. 89 § 1 pkt 1-3 u.SN nie przesądza automatycznie o konieczności usunięcia z obrotu prawnego zaskarżonego orzeczenia. Natomiast niezasadność zarzutów podnoszonych przez podmiot skarżący w ramach podstaw szczególnych przesądza o bezzasadności skargi, nawet bez badania przesłanki ogólnej skargi (wyroki Sądu Najwyższego z: 30 czerwca 2021 r., I NSNc 171/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20, 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21; 2 grudnia 2021 r., I NSNc 212/21; postanowienie Sądu Najwyższego z 2 marca 2021 r., I NSNk 5/20).

W orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, że skarga nadzwyczajna nie służy do eliminowania wszystkich wadliwych orzeczeń sądowych, a jedynie tych, które obarczone są wadami o fundamentalnym znaczeniu w świetle zasady demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, które uzasadniają ingerencję w powagę rzeczy osądzonej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 9 grudnia 2020 r., I NSNu 2/20; wyroki Sądu Najwyższego z: 30 czerwca 2021 r., I NSNc 171/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20, 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21; 2 grudnia 2021 r., I NSNc 212/21; postanowienie Sądu Najwyższego z 2 marca 2021 r., I NSNk 5/20).

Wniesienie skargi nadzwyczajnej jest dopuszczalne dopiero po wyczerpaniu dostępnych środków zaskarżenia (art. 89 § 1 u.SN). Ustawa przewiduje ponadto ściśle określony krąg podmiotów uprawnionych do jej wniesienia (art. 89 § 2 u.SN).

Zgodnie z art. 494 § 2 k.p.c. (obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty), nakaz zapłaty przeciwko któremu w całości lub w części nie wniesiono zarzutów, ma skutki prawomocnego wyroku. W rozpoznawanej sprawie zaskarżony nakaz zapłaty uprawomocnił się 10 czerwca 2016 r., w związku z tym nie przysługuje od niego inny środek zaskarżenia. Wartość przedmiotu zaskarżenia nie ma znaczenia z punktu widzenia dopuszczalności skargi nadzwyczajnej (wyrok Sądu Najwyższego z 8 maja 2019 r., I NSNc 2/19). Prokurator Generalny – jako podmiot do tego uprawniony wniósł skargę nadzwyczajną w ustawowym terminie (art. 89 § 3 u.SN).

Prokurator Generalny oparł skargę nadzwyczajną na:

1. przesłance ogólnej – w postaci konieczności zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego

zasady sprawiedliwości społecznej, ponieważ zaskarżony nakaz zapłaty doprowadził do legalizacji lichwiarskiego wykorzystania K. B. i naruszył prawa pozwanego jako konsumenta wynikające z Konstytucji RP i Kodeksu cywilnego, oraz

2. przesłankach szczególnych – podnosząc jednocześnie zarzut naruszenia konstytucyjnych zasad, wolności i praw człowieka i obywatela określonych w art. 30 i art. 76 Konstytucji RP oraz zarzut rażącego naruszenia przepisów prawa materialnego (art. 385³ pkt 23 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., art. 385³ pkt 16 i 17 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., art. 484 § 2 k.c. w zw. z art. 483 § 1 k.c. i art. 484 § 1 k.c.).

W pierwszej kolejności należy odnotować, że zasadniczy problem prawny na tle rozpoznawanej sprawy sprowadzał się do rozstrzygnięcia czy w świetle gwarancji konstytucyjnych określonych przez art. 76 Konstytucji RP możliwe jest wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym z weksla własnego *in blanco*, stanowiącego zabezpieczenie wierzytelności wynikającej z umowy zawartej przez strony (profesjonalista i konsument), z pominięciem badania tej umowy pod kątem niedozwolonych postanowień umownych. W tym celu należało ustalić, jaki był rzeczywisty status pozwanego w dacie zawarcia umowy z powódką. Następnie zająć stanowisko w przedmiocie możliwości stosowania z urzędu prawa UE w postępowaniu nakazowym. Powyższe miało kluczowe znaczenie, ponieważ określało zakres praw przysługujących pozwanemu oraz obowiązków Sądu Rejonowego w B. w przedmiotowym postępowaniu nakazowym.

Przepis art. 76 Konstytucji RP stanowi, że na władzy publicznej spoczywa obowiązek ochrony konsumentów przed działaniami zagrażającymi ich życiu, prywatności i bezpieczeństwu przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi. Zakres tej ochrony określają regulacje ustawowe. Treść przytoczonego przepisu nie pozostawia wątpliwości, że prawa konsumentów są objęte ochroną na poziomie konstytucyjnym; organy państwa są zobowiązane do zapewnienia skutecznej ochrony tych praw; zakres tej ochrony jest określony na poziomie ustawowym.

Wykładnia art. 76 Konstytucji RP była wielokrotnie przedmiotem orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego (zob. m.in. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z: 21 kwietnia 2004 r., K 33/03; 13 września 2005 r., K 38/04;

17 maja 2006 r., K 33/05; 13 września 2011 r., K 8/09; 15 marca 2011 r., P 7/09). Analizując orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego w kontekście rozpoznawanej sprawy za utrwalony należy przyjąć pogląd w następujących kwestiach.

Po pierwsze, przepis art. 76 Konstytucji ma zastosowanie zarówno na etapie stanowienia prawa, stosowania prawa, jak i dokonywania jego wykładni. W związku z tym, pod pojęciem „władzy publicznej” rozumie się organy władzy ustawodawczej, organy władzy wykonawczej, instytucje i organy administracji publicznej oraz sądy. Obowiązek ochrony konsumentów przed nieuczciwymi praktykami obejmuje wszystkie organy państwa, do których właściwości należą sprawy dotyczące konsumentów, w tym również sądy powszechne (zob. P. Mikłaszewicz, *Komentarz do art. 76*, (w:) *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1 - 86*, (red.) M. Safian, L. Bosek, Legalis).

Po drugie, przepis art. 76 Konstytucji RP nie jest źródłem praw podmiotowych, na co wskazuje obowiązek skierowany do ustawodawcy w zakresie szczegółowego uregulowania praw konsumentów na poziomie ustawowym. Przepis art. 76 Konstytucji RP „nie statuuje prawa podmiotowego, to jednak (...) formułuje określone obowiązki państwa, które muszą znaleźć odpowiednią konkretyzację w ustawach zwykłych” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03).

Po trzecie, konstytucyjna zasada ochrony konsumenta zakłada, że pozycja procesowa konsumenta w sporze z przedsiębiorcą jest słabsza, dlatego konieczne stało się jej wzmocnienie. „Ustrojodawca przyjął za pewnik, że konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów” (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 lipca 2011 r., P 1/10). Wzmocnienie pozycji konsumenta ma na celu realizację zasady równorzędności stron stosunków cywilnoprawnych (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 15 marca 2011 r., P 7/09; wyroki Sądu Najwyższego z: 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 30 czerwca 2021 r., I NSNc 191/21; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21).

Po czwarte, organy państwa realizują obowiązek ochrony praw konsumentów zgodnie z obowiązującymi regulacjami krajowymi oraz standardami

wyznaczonymi w prawie europejskim (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 21 kwietnia 2004 r., K 33/03). Powyższe koresponduje z orzecznictwem Sądu Najwyższego, zgodnie z którym zakres ochrony praw konsumentów należy ocenić z uwzględnieniem prawa europejskiego, z uwagi na obowiązek implementowania regulacji unijnych dotyczących konsumentów do prawa krajowego (wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21).

Na poziomie prawa europejskiego fundamentalne znaczenie dla ochrony praw konsumentów ma Dyrektywa Rady Unii Europejskiej nr 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. UE. L, Nr 95, str. 29; dalej: Dyrektywa 93/13). Treść Dyrektywy 93/13 nie pozostawia wątpliwości, że państwa członkowskie są zobowiązane do zapewnienia skutecznych środków, mających na celu zapobieganie stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (motyw 24 i art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13). Państwa członkowskie stanowią przepisy, na podstawie których nieuczciwe postanowienia umowne co do zasady nie są wiążące dla konsumenta (art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13).

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Sprawiedliwości UE organy wymiaru sprawiedliwości z urzędu dokonują oceny nieuczciwych postanowień umowy konsumenckiej. Po raz pierwszy takie stanowisko przyjęto w orzeczeniu w sprawie *Océano Grupo Editorial* (wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 27 czerwca 2000 r., *Océano Grupo Editorial*, C-240-244/98, pkt 26-29). Trybunał Sprawiedliwości UE zwrócił uwagę na to, że skuteczna ochrona praw konsumentów wynikająca z przepisów Dyrektywy 93/13 może zostać osiągnięta, jeżeli sąd orzekający w sprawie może z urzędu (ang. *the Directive entails the national court*) dokonać oceny postanowień umownych pod kątem potencjalnie nieuczciwych warunków (ang. *to evaluate terms of this kind of its own motion*). Powyższe służy urzeczywistnieniu celu wyznaczonego w art. 6 Dyrektywy 93/13 (M. Baran, *Stosowanie z urzędu prawa Unii Europejskiej przez sądy krajowe*, Warszawa 2014, s. 266). Analiza kolejnych orzeczeń wskazuje, że Trybunał Sprawiedliwości UE „przestaje posługiwać się terminem „możliwość” dokonania przez sąd z urzędu oceny charakteru klauzuli, wprowadzając po stronie sądu

krajowego „obowiązek” podjęcia takiego działania” (M. Baran, *Stosowanie z urzędu...*, s. 266-267). Należy jednak podkreślić, że sąd może działać z urzędu jedynie w wyjątkowych przypadkach, gdy wymaga tego interes publiczny, gdy posiada niezbędne informacje na temat stanu faktycznego i prawnego rozpoznawanej sprawy (wyroki Trybunału Sprawiedliwości UE z: 17 grudnia 2009 r., *Eva Martín Martín*, C-227/80, pkt 20; 21 grudnia 2016 r., 21 kwietnia 2016 r., *Radlinger i Radlingerová*, C-377/14, pkt 52; 13 września 2018 r., *Profi Credit Polska*, C-176/17, pkt 42). W takich przypadkach sądy krajowe z urzędu powinny weryfikować czy postanowienia umowne mają nieuczciwy charakter, stosując przy tym przepisy proceduralne w taki sposób, aby zapewnić konsumentowi skuteczną ochronę (wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 30 maja 2013 r., *Jörs*, C-397/11).

Trybunał Sprawiedliwości UE również w tym duchu dokonał oceny polskich przepisów krajowych. Należy przypomnieć, że postępowanie nakazowe – zgodnie z przepisami obowiązującymi w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty – składało się z dwóch etapów. W pierwszym, treść przepisu art. 485 § 2 k.p.c. nie pozostawia wątpliwości, że sąd miał obowiązek wydania nakazu zapłaty („sąd wydaje”), jeżeli powód załączył do pozwu weksel i wniósł o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym. W takim przypadku, rola sądu orzekającego sprowadzała się do oceny z urzędu ważności weksla pod kątem formalnym w zakresie jego prawdziwości i treści. Dopiero w drugim etapie – po wniesieniu przez pozwanego zarzutów od nakazu zapłaty - na podstawie art. 493 § 1 k.p.c, sąd orzekający był uprawniony do zbadania zarzutów podnoszonych przez pozwanego.

Trybunał Sprawiedliwości UE w kontekście powołanego art. 485 § 2 k.p.c. jednoznacznie wypowiedział się, że przepis art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13 sprzeciwia się rozwiązaniom prawnym „pozwalającym na wydanie nakazu zapłaty opartego na wekslu własnym, który stanowi gwarancję wiarygodności powstałej z umowy kredytu konsumenckiego, w sytuacji, gdy sąd rozpoznający pozew o wydanie nakazu zapłaty nie jest uprawniony do zbadania potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków tej umowy, jeżeli sposób wykonania prawa do wniesienia zarzutów od takiego nakazu nie pozwala na zapewnienie przestrzegania praw, które konsument opiera na tej dyrektywie” (wyrok Trybunału Sprawiedliwości

UE z 13 września 2018 r., Profi Credit Polska, C-176/17, pkt 71). W związku z tym, skuteczna ochrona praw konsumentów jest możliwa, jeżeli sąd orzekający kierując się standardami wyznaczonymi przez Dyrektywę 93/13 z urzędu dokona oceny umowy będącej podstawą wypełnienia weksla własnego pod kątem klauzul abuzywnych. Tylko w taki sposób sąd orzekający zapewnia ochronę praw konsumentów wywodzonych z Dyrektywy 93/13.

W zgodzie ze standardami wyznaczonymi przez orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego i prawo europejskie pozostaje również stanowisko wyrażone w orzecznictwie Sądu Najwyższego, zgodnie z którym rozwiązania prawne ograniczające prawa konsumentów wynikające z prawa europejskiego, polegające na wyłączeniu możliwości badania treści stosunku podstawowego przed wniesieniem przez pozwanego zarzutów, nie zapewniają skutecznej ochrony praw konsumentów, której celem jest wyrównanie pozycji procesowej stron umowy konsumenckiej. Dalej – uznaje art. 76 Konstytucji RP za dopuszczalny wzorzec kontroli orzeczeń na podstawie art. 89 § 1 pkt 1 u.SN, który umożliwia przeprowadzenie oceny zgodności z tym przepisem nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym z weksla (wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 2 czerwca 2021 r., I NSNc 178/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21).

Odnosząc powyższe do rozpoznawanej sprawy zaskarżony nakaz zapłaty został wydany w oparciu o przedłożony przez powodową spółkę weksel własny, stanowiący zabezpieczenie roszczenia o zapłatę kary umownej o wartości 40 000,00 zł, mającego swoje źródło w zawartej przez strony „umowie opcji nabycia akcji”. Materiał dowodowy pozwala przyjąć, że pozwany w dacie zawarcia przedmiotowej umowy posiadał status konsumenta, o czym mowa w art. 22¹ k.c. Treść „umowy opcji nabycia akcji” nie pozostawia wątpliwości, że przedmiotem umowy było prawo do nieodpłatnego nabycia akcji spółki, wynikające z faktu zatrudnienia pozwanego w K. S.A. W konsekwencji umowa ta nie została zawarta w związku z prowadzeniem przez pozwanego działalności gospodarczej lub zawodowej. Natomiast przeniesienie praw przysługujących pozwanemu do akcji spółki miało nastąpić dopiero w przyszłości. W związku z powyższym, Sąd Najwyższy nie podziela stanowiska powodowej spółki, że pozwany jest współnikiem

spółki kapitałowej. Wypada przypomnieć również, że status akcjonariusza spółki nie przesądza o możliwości uznania takiej osoby za konsumenta (wyrok Sądu Najwyższego z 10 marca 2016 r., III CSK 167/15). Decydujące znaczenie mają okoliczności faktyczne rozpoznawanej sprawy.

Dalej – powódka do pozwu załączyła weksel własny oraz „umowę opcji nabycia akcji” wnosząc o wydanie nakazu zapłaty. Z uwagi na to, że pozwany mimo skutecznego doręczenia nakazu zapłaty nie wniósł zarzutów, Sąd Rejonowy nie mógł podjąć dalszych czynności w postaci wyznaczenia rozprawy (art. 495 § 1 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonego nakazu zapłaty), merytorycznego rozpoznania sprawy i wydania orzeczenia w przedmiocie utrzymania w mocy albo uchylecia nakazu zapłaty i orzeczenia o żądaniu pozwu albo postanowienia o uchyleniu nakazu zapłaty i odrzuceniu pozwu bądź umorzeniu postępowania (uchylony art. 496 k.p.c.). Z uzasadnienia zaskarżonego nakazu zapłaty wynika, że Sąd Rejonowy rozpoznając sprawę nie badał z urzędu „umowy opcji nabycia akcji” przyjmując, iż w przypadku przedłożenia przez powódkę prawidłowo wypełnionego weksla wydanie nakazu zapłaty jest obligatoryjne. W konsekwencji sąd orzekający zastosował wprost przepisy kodeksu postępowania cywilnego i nie dokonał oceny charakteru warunków „umowy opcji nabycia akcji”.

Przechodząc do meritum Sąd Najwyższy nie podziela w powyższym zakresie zarówno stanowiska Sądu Rejonowego, jak i powodowej spółki, że w przypadku postępowania nakazowego, czynności sądu ograniczają się do kwestii formalnych, ponieważ taki sposób procedowania pozbawił pozwanego przysługujących mu jako konsumentowi praw. Jednolita linia orzecznicza Sądu Najwyższego wskazuje, że skuteczna ochrona praw konsumentów, w postępowaniu nakazowym z weksla, jest możliwa jeżeli sąd orzekający z urzędu dokona oceny czy weksel stanowi zabezpieczenie umowy konsumenckiej oraz warunków umownych pod kątem wystąpienia potencjalnych klauzul abuzywnych. Sąd orzekający powinien zatem stosować przepisy kodeksu postępowania cywilnego, uwzględniając z urzędu przepisy mające na celu ochronę praw konsumentów (wyroki Sądu Najwyższego z: 28 października 2020 r., I NSNc 22/20; 25 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; 28 lipca 2021 r., I NSNc 179/20; 24 listopada 2021 r., I NSNc 66/21). Sąd Rejonowy w B. wydając zaskarżony nakaz zapłaty w

postępowaniu nakazowym z weksla naruszył konstytucyjną zasadę ochrony konsumentów, wynikającą z art. 76 Konstytucji RP poprzez niezapewnienie pozwanemu efektywnej ochrony sądowej.

Pomimo obowiązku i możliwości dokonana oceny umowy nabycia akcji Sąd Rejonowy w B. pominął ww. czynności. Sąd nie biorąc pod uwagę konsumenckiego charakteru podstawowego stosunku prawnego, nie analizował treści umowy, w związku z czym nie badał jej pod kątem obecności niedozwolonych postanowień umownych. Brak badania przez sąd pierwszej instancji konsumenckiego charakteru umowy nabycia akcji prowadzi do stwierdzenia zasadności naruszenia w analizowanej sprawie przez Sąd Rejonowy w B. art. 385³ pkt 17 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c.

Zarzut naruszenia art. 484 § 2 k.c. w zw. z art. 483 § 1 k.c. i art. 484 § 1 k.c. w ocenie Sądu Najwyższego nie jest zasadny. Biorąc pod uwagę konsumencki charakter sprawy i skutki uznania klauzuli za niedozwoloną miarkowanie kary umownej byłoby niedopuszczalne. Przewidziana w umowie opcji nabycia akcji kara umowna w wysokości stanowiącej trzydziestokrotność kwoty uiszczonej przez powoda na rzecz pozwanego była rażąco wygórowana, a zatem postanowienie umowne przewidujące tę karę, jako klauzula abuzywna, nie wiązało konsumenta. W takiej sytuacji Sąd Rejonowy w B. nawet na żądanie konsumenta nie mógłby dokonać miarkowania tej kary. Z tych względów zarzut naruszenia art. 484 § 2 k.c. w zw. z art. 483 § 1 k.c. i art. 484 § 1 k.c. należało uznać za bezpodstawny.

W ocenie Sądu Najwyższego zarzut naruszenia art. 385³ pkt 16 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c. również nie jest zasadny. W rozpoznawanej sprawie powódka wywiązała się ze swojego zobowiązania i zapłaciła pozwanemu kwotę obejmującą przyszłą cenę nabytych przez nią akcji. W takich przypadkach przedsiębiorca nie może zrezygnować z wykonania umowy, skoro ją zawarł i wykonał.

Odnosząc się do zarzutu art. 385³ pkt 23 k.c. w zw. z art. 385¹ § 1 k.c., należy wskazać, że ustawodawca w art. 385³ k.c. zawarł przykładowy katalog niedozwolonych postanowień umownych, do których zalicza się warunki umowne narzucające rozpoznanie sprawy przez sąd, które wedle ustawy nie jest miejscowo właściwy (pkt 23). Przytoczony przepis prawa krajowego znajduje potwierdzenie również w prawie europejskim, ponieważ zgodnie pkt 1 lit. q załącznika do

Dyrektywy 93/13, za niedozwolone postanowienie umowne uważa się te warunki umowne, których celem lub skutkiem jest wyłączenie lub ograniczenie prawa konsumenta do wystąpienia z powództwem lub skorzystania z innego środka. Powyższe rozwiązania prawne mają na celu eliminowanie takich postanowień umownych, które pozwalają przedsiębiorcy w sposób jednostronny, a tym samym arbitralny, dokonać wyboru sądu właściwego do rozpoznania sprawy. W orzecznictwie zwraca się uwagę, że postanowienie umowne przyznające wyłączną właściwość miejscową sądowi położonemu na obszarze właściwości siedziby przedsiębiorcy można uznać za niedozwolone (wyrok Trybunału Sprawiedliwości UE z 4 czerwca 2009 r., Pannon GSM Zrt., C- 43/08, pkt 44). Natomiast w sprawach z powództwa przeciwko konsumentowi „postanowienia porozumienia wekslowego, kształtując treść umowy zawartej pomiędzy przedsiębiorcą a konsumentem, rzutują na właściwość sądu (...) sąd zobowiązany jest z urzędu dokonać oceny skuteczności powołania się przez przedsiębiorcę na podstawę właściwości miejscowej przewidzianej w art. 37¹ § 1 KPC” (uchwała Sądu Najwyższego z 19 października 2017 r., III CZP 42/17).

W rozpoznawanej sprawie treść „umowy opcji nabycia akcji” potwierdza, że powodowa spółka posiadała wyłączne uprawnienie do wypełnienia weksła według swojego uznania. W związku z tym możliwe było powołanie się na art. 37¹ § 1 k.p.c., który określa właściwość przemianą sądu w sprawach z powództwa przeciwko zobowiązanemu z weksła. W takim przypadku Sąd Rejonowy powinien z urzędu dokonać oceny skuteczności powołania się przez powódkę na treść art. 37¹ § 1 k.p.c. i w trybie art. 200 § 1 w zw. z art. 27 § 1 k.p.c. przekazać sprawę sądowi właściwemu do rozpoznania sprawy. W świetle powyższego Sąd Najwyższy nie przychylił się do stanowiska skarżącego i na podstawie art. 27 k.p.c. przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Z., jako właściwemu miejscowo.

Przechodząc do oceny przesłanki ogólnej skargi nadzwyczajnej, należy wskazać, że do podstawowych zasad wynikających z zasady demokratycznego państwa prawnego, o której mowa w art. 2 Konstytucji RP, należy w szczególności zasada ochrony zaufania obywatela do państwa i stanowionego przez nie prawa oraz zasada bezpieczeństwa prawnego jednostki.

Sąd Rejonowy w B. wydał nakaz zapłaty bez zbadania stosunku podstawowego wiążącego strony postępowania, przez co nie wywiązał się z obowiązku wynikającego z treści art. 76 Konstytucji RP oraz z art. 7 ust. 1 Dyrektywy 93/13. Pozbawił pozwanego właściwej ochrony sądowej, przez co naruszył podstawowe zasady i gwarancje konstytucyjne, składające się na klauzulę demokratycznego państwa prawa. W związku z powyższym uchylenie zaskarżonego nakazu zapłaty jest konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej.

Z uwagi na to, że nakaz zapłaty wydany przez Sąd Rejonowy w B. w dniu 23 marca 2016 r. w sprawie I Nc (...) narusza podstawowe gwarancje konstytucyjne, Sąd Najwyższy na podstawie art. 91 § 1 u.SN uchylił zaskarżony nakaz zapłaty w całości, natomiast kierując się treścią art. 27 k.p.c. przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Z., jako właściwemu miejscowo. Sąd Rejonowy w Z. powinien skierować sprawę do rozpoznania w postępowaniu zwykłym, dokonać oceny materiału dowodowego, w szczególności treści „umowy opcji nabycia akcji”, zapewniając skuteczną ochronę praw pozwanego jako konsumenta wywodzonych z art. 76 Konstytucji RP i Dyrektywy 93/13.

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 398¹⁸ k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN.